

Halkbilim Gönüllüsü Sedat Veyis Örnek ile Tiyatro Gönüllülerinin Evvel Zamanda Buluşması Çukurova'da Bir Seyirlik: Ölüm-Doğum-Düğün Nurhan Tekerek Tiyatro Bölümü Günleri

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi-Tiyatro Bölümü'nde okuduğumuz yetmişli yılların ikinci yarısı. O yılları ve o yılların DTCF'sini bilen bilir. Karşıt siyasi görüşlerin nicelik olarak dengede olduğu, dolayısıyla farklı politik görüşlerin birbirini alabildiğine hırpaladığı, kısa dönemlerle de olsa, sıklıkla eğitime ara verilen bir fakültedir Dil Tarih. Tiyatro bölümünde etnoloji ve halk kültürüyle ilgili seçmeli derslerimiz de var. Tiyatro ve halkbilim ya da folklor dediğimiz insana ve kültürüne dair iki komşu alanının bir tür dostluğu denilebilir bu sıkı ilişkiye. *Din ve Sanat Etnolojisi* de bu seçmeli derslerden biri. İlk tanışıklığımız bu vesileyle başlıyor *Sedat Veyis Hoca*'yla. Ancak etnoloji dersi ana binada. Orta bahçeyi geçip ana binaya girip bölümün dersliklerine ulaşmak ciddi bir babayiğitlik gerektiriyordu! Hani o "zor yıllar" dediğimiz türden yılları yaşıyorduk! Bu nedenle ders bağlamında çok fazla buluşamadık Sedat Hoca'nın o engin halk kültürüyle.

Sedat Veyis Örnek'in *Elif Ekici*'yle birlikte derlediği *Şereflikoçhisar Türküsü* vardır. Sözleri ölüm ve ölümsüzlük arasında gidip gelen:

*Yükseğine koymadım yel alır diye
Enginine koymadım sel alır diye
Nice nice korktum ölüm bizi bulur diye*

*Kalk kardaşım da ölümsüz yere gidelim
Ölüm bizi buldu ne deyim*

*Kaleden kaleye uzattım urganı
Üstüne örttüler de ölüm yorganı
Sağ selamet ölmeden elime geçeydin*

*Kalk kardaşım da ölümsüz yere gidelim
Ölüm bizi buldu ne deyim¹*

Ve genç yaşta ölüm yorganı üstüne örtülür ne yazık ki Hocamızın. 15 Kasım 1980'de, bir Cumartesi sabahında ani bir ölümle aramızdan ayrılır Sivas-Zara'lı *Sedat Veyis Örnek* Hocamız.

Dil - Tarih Coğrafya Fakültesi; öğrencileri tarafından sahnelenen oyunun bir sahnesi...

**Prof. Dr. Veyis Örnek'in aynı adlı eserinden
sahneye uyarlandı**

Öğrenciler "Türk Halk Bilimi," oyununu başarıyla sahnelediler

ANKARA (Cumhuriyet Haberi) — Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'in «Türk Halkbilimi» adlı eserinden uyarlanan «Doğum Evlenme — Ölüm» adlı oyun, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencileri tarafından sahneye hazırlandı.

Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'in aynı yrdöktörün' nezdeyle hazırlanan oyun tiyatro bölümü öğrencileri tarafından Ergin Orbey danışmanlığında gerçekleştirildi. Ergin Orbey oyun hakkında şunları söyledi:

«Çok sıcak bir oyun, Doğum

— Evlenme — Ölüm» betimsel bir çalışma oldu. Üniversitemizin ilgili üretilim merkezini öldürdü. Üniversitemize yakışır bir çalışma oldu. Gözetim bölümü yapıldı. Tezlerle kurulan Savaş' ve 'Doğum — Evlenme — Ölüm' adlı oyunlar Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda'da oynanacak. Bu Ankara Üniversitesi ve Tiyatro Bölümü'ne yapıldığı bildirildi.

Tiyatro Bölümü öğrencileri tarafından gerçekleştirilen oyunun Yeşim Müderrisoğlu tarafından uyarlandı. Yeşim Müderrisoğlu oyunca açık bilgisi kullanış zedelemi sayıya açıkladı:

«Teknik olarak zorunlu idi. Kısık zamanla hazırlanan öğrencilerimizin daha rahat kabul edilmesini sağlıyoruz. Ancak bu bilimsel bir çalışmaya taşınmak oldu. Sıcak bir çalışma oldu ve sevilmeye değer bir çalışmadır.»

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü'nde sahnelenen oyunun yönetmeni bildirildi.

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Aralık 1981

ondan üç bölümlük bir oyun yazmak dikkatli bir el emeği gerektirdi. İnsanın doğa karşısında *Ölüm-Doğum-Düğün* başlığı altında toplanan en önemli dönüm noktalarını kitaptan seçtim. Bu bölümlerin içinde sahneye yatkınlığı, ilginçliği ve yaygınlığı olanları ayırıp, bunları tiyatro diliyle yazmaya çalıştım" cümleleriyle ifade etmektedir.³

Ölüm-Doğum-Düğün'ün DTCF-Tiyatro Bölümü'nde sahnelendiği yıl, yine oyun tanıtım broşüründe Ayşegül Yüksel, Örnek'in kitabından ve oyundan "Geçen yıl yitirdiğimiz değerli bilim adamı Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halkbilimi* başlıklı yapıtı, çeşitli yörelerdeki Anadolu insanının duygu, düşünce ve davranışlarını biçimlendiren gelenekleri, görenekleri, inançları sayısız örneklerle sergiler. (...) Oyun açık biçimde yazılmış. Anadolu insanının doğal tavır ve söyleşimlerine dayalı, arı güldürünün başarılı bir örneğini veren, gevşek dokulu bir oyun *Ölüm-Doğum-Düğün*" cümleleriyle söz etmiştir.⁴ Halkbiliminden ne anlaşılması gerektiğinin tartışıldığı, halkbilimine

1 <http://www.turkuler.com> (Erişim tarihi: 10.07.2014).

2 Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, 1977, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

3 AÜ DTCF Tiyatro Bölümü, 1981-82 yılı Oyun Tanıtım Broşürü.

4 AÜ DTCF Tiyatro Bölümü, 1981-82 yılı Oyun Tanıtım Broşürü.

AÜ DTCF Tiyatro Bölümü öğrencileri tarafından 1981'de sergilenen Ölüm-Doğum-Düğün oyunundan
(Ayşe Selen'in arşivinden)

dair sorunların Anadolu'nun çeşitli yörelerinden ölüm, doğum, düğüne dair gelenek, görenek ve inanç açısından örneklerle ele alındığı oyun metni yine bu toprakların tiyatral biçimi olan köy seyirlik oyunlarının formuyla, yani açık biçim- göstermecî tiyatro tarzında sahnelendi. Pek çok devre arkadaşımınla birlikte benim de yaşlı kadını oynadığım *Ölüm-Doğum-Düğün* DTCF Tiyatro Bölümü'nün bilimsel ve sanatsal yönelişini ortaya koyduğu gibi seyircinin de yoğun beğenisiyle karşılanmış, dahası Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali'nde kurgusu ve rejisi, yine aramızda olmayan değerli hocalarımızdan *Ergin Orbey*'in yaptığı *Belgelerle Kurtuluş Savaşı*'yla birlikte bölümümüzü temsilen yer almıştı. O dönemde heyecanı hüznle yoğurarak buluşturmştuk oyunu seyirciyle.

Sedat Veyis Örnek'in oyun yazarlığı yanı sıra da yine bu yıllarda keşfetmişim. Özellikle *Manda Gözü*, *Kurt ve Pirinçler Yeşerecek* adlı oyunların belleğimde önemli bir yeri olduğunu belirtmeliyim. Oyunlarını okurken eski ve yeni değerler çatışmasının belli sınıfları temsil eden oyun kişilerine yansımaları, yani feodal değerlerden kapitalizmin değerlerine uzanan yol üzerinde (*Manda Gözü* ve *Kurt*) ve bu çatışmanın iyice derinleşmesiyle ortaya çıkan savaşın kadın, erkek ve çocuklar üzerindeki derin acı ve izleri (*Pirinçler Yeşerecek*) üzerinde tekrar tekrar düşündüm. *Sevda Şener*'in Cumhuriyet'in 70. Yılı dolayısıyla yazdığı makalesinde onun estetik yönelişi üzerine yaptığı şu saptamalar da Örnek'in oyun yazarı ve halkbilimci olarak ne kadar duyarlı bir aydın olduğunu kanıtlar niteliktedir:

“Sedat Veyis Örnek, toplumumuzun içinde bulunduğu değişim sürecini gözlemlemiş olan ve bu değişimin yarattığı çelişkileri oyunlarının ateşleyici gücü olarak kullanan bir yazardır. Onun oyunlarında malzemenin kendi iç dinamik gücü gramın gereksindiği hareketi gerçekleştirir. Onun için bu oyunların dramatik kurgusu yapay ve zorlama değil, doğal ve organiktir. Sedat Veyis Örnek’in oyunlarında biraz da kendini görürüz. Sedat Veyis Örnek, halkın en olumlu, en evrensel değerlerini damıtarak kişiliğine sindirmiş bir halk çocuğu idi. O aynı zamanda gördüğü eğitimin doğrultusunda Batı kültürünü özümlemiş uygar bir insandı. Batı eğitiminin getirdiği kültür değerleri ile halk kökeninden gelme kültür değerlerinin çeliştiği noktaları görmüş, bu çelişkiyi irdelemiş ve kendi kişiliğinde uzlaştırarak mükemmel bir uyuma ulaşmıştı. Onun olgunluğu da, sevimliliği de bu uyumdan kaynaklanıyordu.”⁵

Çukurova Üniversitesi Günleri

Aradan yıllar yıllar geçti. Evvel zaman oldu, ardıl zaman oldu, kalbur da saman oldu. Pireler berber oldu, sakallar uzadı, tıraş oldu. Çocuklar analarının, babalarının beşiklerini salladı durdu biteviye... Az gidildi, uz gidildi, muz gidildi... Muzlar çikita oldu. Dereler tepeye, tepeler dereye dönüştü. Sen de beş yıl sonra, o desin altı yıl sonra, ben diyeyim yedi yıl sonra... Yani 1988’e gelindi. Ben çağla badem gibi bir tiyatrocı, sanat yaşamının baharında!... Hem de ne bahar! Çukurova’nın bereketinde... Üniversitenin Balcalı kampusunda... Yeniden belleğimden çıkıp *Ölüm-Doğum-Düğün*, tiyatro coşkusuyla ete kemiğe bürünüverdi.

Çukurova Üniversitesi’nde tiyatronun o serüven dolu renkli yolculuğu, üstlendiğim Tiyatroya Giriş ve Uygulamalı Tiyatro dersleriyle 1985’de başladı. Bir yıl kuramsal dersler, ardından kısa oyunlar, derken... sıra *Ölüm-Doğum-Düğün*’e geldi. Adalet Ağaoğlu’nun *Kozalar* adlı oyunuyla⁶ birlikte çalışıldı *Ölüm-Doğum-Düğün*, çok kalabalık bir kadroyla...

Şimdi düşünüyorum da o yılları!... Ne çok genç tiyatro gönüllüsü varmış o yıllarda üniversitede. Tıp, Ziraat, Eğitim, Mühendislik, İdari Bilimler, Fen-Edebiyat derken tüm fakültelerden gönüllü gençlerle buluşuverdik Güzel Sanatlar Bölümü’nün⁷ bodrum katında.

Kozalar ve *Ölüm-Doğum-Düğün*’ün kadrosunu anımsamaya çalışıyorum. Elimde o yılın oyun broşürü var. En iyisi o belgeye döneyim ve oyunlara yüreğiyle, aklıyla, bedeniyle, kısacası tüm emeğiyle katkıda bulunan öğrenci arkadaşlarımın isimlerini paylaşayım: *Mine Erten, Gülnur Arıkan, Jale Boğa, Dilek Polişçi, Levri Aydın, Malik Atış, Bülent Kuman, Uğur Açıkbaş, Özlem Topal, Faruk Özkan, Murat Karademir, Aziz İbili, Abdullah Yıldırım, Aysun Kolcuoğlu, Dilek Gençler, Güler Cansız, Ayhan Ersoy, Nazan Kınay, Cavidan Çöltü, Nurten Yüksek, Mustafa Karaoğlu, Muhsin İnal, Kader Çapan, Şadiye Yaktubay, Müge Özmen, Fatma Doğaner, Aynur Kaya, Elife Öksüz, Özkan Deligöz, Ali Taşkar, Çetin Sabri Kuzu, Fatih Ersan*.⁸ Benimle birlikte tiyatro coşkusuyla çarpan toplam 33 yürek!

5 Sevda Şener, “Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosu’nun Bir Aydın Yazarı: Sedat Veyis Örnek”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 10, Yıl: 1993, s. 27-28. Ankara.

6 Adalet Ağaoğlu, *Üç Oyun: Bir Kahramanın Ölümü - Çıkış - Kozalar*, 1973, İstanbul : Yankı Yayınları.

7 O yıllarda Güzel Sanatlar Bölümü, tüm fakültelere tiyatro, sinema, halk oyunları, Türk musikisi, halk müziği, resim gibi alanlarda seçmeli dersler veren bir bölümdü.

8 Bu öğrenci arkadaşlarımın tamamı şimdilerde öğretim üyesi, öğretmen, doktor, mühendis, işletmeci, iktisatçı olarak Anadolu’nun her yanında mesleklerini sürdürmektedir. Her toplantımızda, tiyatro yapma isteklerini ifade etmekte, ancak mevcut koşullardan dolayı herhangi bir kent ya da mekânda toplanma olanağı bulunamamaktadır, ancak kendi içimizde iletişimimiz devam etmektedir. Bkz.: “1983-1995 Çukurova Üniversitesi Tiyatro Topluluğu, Facebook grubu”.

1989'da Adana'da Ölüm-Doğum-Düğün oyununu sahneye koyan Nurhan Tekerek oyuncu kadrosu ve Yeşim Dorman'la birlikte (Nurhan Tekerek'in arşivinden)

Yine o yılların oyun tanıtım broşürüne bakıyorum. *Ölüm-Doğum-Düğün*'ün seçim nedeni konusunda şunları belirtmişiz:

“Dileklerin yalnızca çalışarak, emek sarfederek gerçekleşeceğine inandığımızdan ötürü, bu yıl üniversitemiz açılır açılmaz çalışmalara başladık. Geçen öğretim yılının sonunda belirlediğimiz Adalet Ağaoğlu'nun *Kozalar*'ı ve Yeşim Müderrisoğlu'nun Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halkbilimi* kitabından oyunlaştırdığı *Ölüm-Doğum-Düğün*. Bu oyunları seçmemizdeki birinci etken, yine geçen yıl yaptığımız seyirci araştırmasının verileri doğrultusunda, seyircimizin düşünsel-toplumsal içeriği ağır basan oyunlara karşı ilgisinin yoğunluğu idi. İkinci etken ise, her ikisinin de yerli yazarların oyunları olmasıydı. *Kozalar* soyutlamalarla şu anda gündemde olan toplumsal-evrensel bir gerçeği vurguluyor, *Ölüm-Doğum-Düğün* ise, belgesel niteliği ve 'Seyirlik' biçimiyle gelenek ve göreneklerimizi sergilerken eleştirel bir yaklaşımı da beraberinde getiriyordu.

Ayrıca her iki oyunun da görsel ve teknik sorunlarını olanaklarımız içinde çözebileceğimizi düşündük.”⁹

Nitekim Çukurova Üniversitesi'nde oyunlar oynanırken yaptığımız seyirci araştırmaları da, *Ölüm-Doğum-Düğün* konusunda ne kadar isabetli bir seçim yaptığımızı kanıtladı. *Kozalar* ve *Ölüm-Doğum-Düğün*'ü birlikte oynadığımız için Seyirci Araştır-

9 Çukurova Üniversitesi, Güzel Sanatlar Bölümü Tiyatro Öğrencileri, 27 Mart Dünya Tiyatro Günü Kutlama Haftasında *Kozalar* ve *Ölüm-Doğum-Düğün* (Oyun Broşürü), 1988, Adana.

mamızda 8. Sorumuz: “*Bugünkü oyunlardan hangisini kendinize yakın buldunuz?*” idi. Yanıtlara bakıldığında *Ölüm-Doğum-Düğün*’ün %77 ve %60.5 gibi yüksek bir oranla *Kozalar*’a göre seyircinin daha çok ilgisini çektiğini saptamıştık. O yıllarda tarafımdan yapılan rejî defterinde şöyle bir değerlendirmeye karşılaştığımı belirtmek isterim:

“Baştan beri, bizleri meraklandırın bir konunun da, oyunlardan hangisinin daha çok ilgi uyandıracığıydı. Bu nedenle ‘Bugünkü oyunlardan hangisini kendinize daha yakın buldunuz, neden?’ sorusunu sorduk seyirciye. Bize göre, Adalet Ağaoğlu’nun *Kozalar* adlı oyunu gerek teyatral açıdan, gerek içerik olarak *Ölüm-Doğum-Düğün*’den daha bir günceldi. Çünkü dış dünyaya kapalılığın, ilgisizliğin, nemelâzımcılığın yol açacağı toplumsal ruhsuzluk, duyarsızlık tehlikesine karşı uyarıcı niteliği olan bir oyun. Bu içerik de, yönetmene ve oyunculara yaratma olanağı sağlayan biçimi de beraberinde getiriyor. Ki biz, oyunun bu görsel-biçimsel zenginliğinden olabildiğince yararlanmaya çalıştık. *Ölüm-Doğum-Düğün* ise, açık biçim ya da seyirlik özelliğinden kaynaklanarak, oyuncu ve seyirci uzaklığını yok eden ve bu sıcaklık içerisinde halk bilimi araştırmalarını sergileyen bir oyun. Yani bir çeşit belgesel. Bu bağlamda, toplumsal bir tehlikeyi ürkütücü bir boyutta vurgulayarak, güncellik esprisini içinde taşıyan ‘Kozalar’ın seyirciye en az *Ölüm-Doğum-Düğün* kadar, dahası *Ölüm-Doğum-Düğün*’den daha yakın gelmesi gerekir diye düşünmüştük. Ancak Denizli’nin dışında, Adana’da, gerek üniversiteden, gerek belediye tiyatro salonundan aldığımız sonuçlara baktığımızda, oyunlardan *Ölüm-Doğum-Düğün*’ün %77 ve %60.5 gibi yüksek bir oranda seyirciye daha yakın geldiği görülmüştür. ODTÜ’de de gözlediğimiz ve duyduğumuz kadarıyla, ilgi oranı yine *Ölüm-Doğum-Düğün*’ün lehine olmuştur. Bu sonuçta oyuncu sayısının kabarıklığı ve oyuncu seyirci yakınlığının etkisinin de payı büyük kuşkusuz. Ama yine de, %60.5 ve %77’lik sonuç şaşırtıcı, şaşırtıcı olduğu kadar düşündürücü. Denizli’den elde ettiğimiz veriler ise, düşündüğümüz sonucu doğrulamıştır. Nitekim, Denizli Çatalçeşme Oda Tiyatrosu’ndaki seyircinin, her iki oyuna karşı ilgisi %38 ve %38 olmak üzere istediğimiz sonucu getirmiştir.”¹⁰

O yıllarda da seyirci bizi yine şaşırtmıştı. Tiyatral olarak *Kozalar*’ın bize daha yakın gelmesine rağmen seyirci doğal olanı, içinde, yanında-yöresinde yaşadığını, yani *Ölüm-Doğum-Düğün*’ü kendine daha yakın bulmuştu. Bu sonuçlar o dönemde bana da şaşırtıcı gelmesine rağmen, ülkenin ve tiyatromuzun içinde bulunduğu koşullar göz önüne alındığında artık şaşırtıcı değil, *olması gerektiği gibi* geliyor. Çünkü seyirci, kendi koşullarına, geleneğine, tavrına, deyişine, estetiğine, yaşam biçimine uygun olanı –onaylayalım ya da onaylamayalım- seçiyor. Elbette sözünü ettiğimiz seçim popüler kültürün hegemonyasında oluşan sığ, düzeysiz, biçimi belli olmayan bir tercih değil. Çünkü biz o yıllarda da açık biçim- göstermecî tiyatro ile köy seyirlik oyunlarımızın estetik formunu harmanlayarak, oyuncuyla seyirciyi yaklaştıran, her şeyin bir oyun olduğunu gösteren samimi bir yol seçmiştik. *Kozalar*’da da, *Ölüm-Doğum-Düğün*’de de. İçerik olarak da, *Ölüm-Doğum-Düğün*’ün yüzyıllardan bu yana halkın içinde yaşadığı koşulları doğrudan yansıtan bir oyun olması nedeniyle seyircinin ilgisine daha çok mazhar olduğunu düşünüyorum.

10 Nurhan Tekerek, *Kozalar, Ölüm-Doğum-Düğün Rejî Defteri*, 1989, Adana, s. 93.

1989'da Adana'da Nurhan Tekerek'in sahneye koyduğu Ölüm-Doğum-Düğün oyununun provasından
(Nurhan Tekerek'in arşivinden)

Ve Sonuç...

Sonuç olarak, *Ölüm-Doğum-Düğün* gerek DTCF-Tiyatro Bölümü'nde, gerek Çukurova Üniversitesi'nde zevkle oynadığım ve yönettiğim çalışmalardan biriydi. Bu zevk duygusunda, oyuncu-seyirci organik bağından kaynaklanan göstermecî biçimle de örtüşen geleneksel formun etkisi olduğu kadar, *Sedat Veyis Örnek Hoca'nın Türk Halkbilimi* kitabını, bir oyunlaştırmayla, seyirciyle paylaşarak, öğrenmeye ve anlamaya çalışmak kaygısının da etkili olduğu inancındayım.

Yine aradan yıllar geçti, boy boyladık, soy soyladık, göğün yedinci katına henüz çıkamadık! Ve yine Türkiye'deyiz. 2014 yılına geldik. Anımsamak istedik evvel zamanı, Sedat Veyis Örnek Hoca'yı ve onunla ilintili yaptıklarımızı. Ve şu sonuca vardık: İyi işler, güzel işler yapmışız memleket aşkına... Bir gün gelecek bizler de anlaşılacağız, Sedat Veyis Örnek'le birlikte, tüm Anadolu aşkına çalışanlar gibi...

Bir gün mutlaka...

Sedat Veyis Örnek akrabası Şükran Hanım, annesi Naciye Hanım, babası Ahmet Örnek, kızkardeşi Seher Horasanlı ve yeğeni Lemi'yle birlikte
(Seher Horasanlı'nın albümünden)